

Türk-Ermeni İlişkileri (1914-1921) Hadi Gelin Yüzleşelim

Muhammet KEMALOĞLU^{1,*}

Kitap İncelemesi

Takvim-i Vekayi
ISSN: 2148-0087

Basım (Published): 30.06.2024
Kabul (Acceptance): 15.05.2024
Gönderi (Submitting): 10.04.2024

Cilt (Vol): 12
No (Issue): 1
Sayfa (Pages): 26-35

Adres:
1TRT Kurumu Genel Müdürlüğü,
Ankara, Türkiye.
ORCID: 0000-0001-7542-7517

*Sorumlu Yazar (Corresponding);
E-mail: muhammetkemaloglu@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Türk-Ermeni ilişkileri (1914-1921), Mehmet Arif Demirer, ABD, Sözde soykırım.

TELHİS (ÖZ)

Türk-Ermeni ilişkileri en az bin yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Bu yakın ilişki IX. yüzyıla gelince iç ve dış etkenlerle değişmeğe başlamış ve nihayetinde isyan, saldırı ve bazı Osmanlı topraklarında mecburi sevk ve iskân ile neticelenmişti. Bu İskân ve sevk hadisesi ise yaklaşık yüzyıldır Türkiye ile hem Ermeniler hem de diğer birçok devletle olan ilişkilerine olumlu veya olumsuz yön vermiştir. Mehmet Arif Demirer, "Türk-Ermeni İlişkileri (1914-1921) Hadi Gelin Yüzleşelim" adlı eseriyle Türk-Ermeni ilişkisini ve Ermeni konusunu yabancı kaynaklar temelinde incelemiş ve yine yüzyıldır iddia edilen sözde soykırım iddiası hakkında okuyucunun karar vermesini istemiştir.

Turkish-Armenian Relations (1914-1921) Let's Confess

Book Review

ABSTRACT

Turkish-Armenian relations go back at least a thousand years. This close relationship started to change with internal and external factors in the 9th century and eventually resulted in rebellion, attack and forced relocation and resettlement in some Ottoman lands. This resettlement and dispatch incident has given positive or negative direction to Turkey's relations with both Armenians and many other states for nearly a century. Mehmet Arif Demirer, in his book "Turkish-Armenian Relations (1914-1921) Let's Face Let's Face", examined the Turkish-Armenian relationship and the Armenian issue on the basis of foreign sources and asked the reader to make a decision about the so-called genocide claim and case, which has been claimed for a century.

KEYWORDS

Turkish-Armenian relations (1914-1921), Mehmet Arif Demirer, USA, So-called genocide.

Türk-Ermeni İlişkileri (1914-1921) Hadi Gelin Yüzleşelim

Türk-Ermeni İlişkileri (1914-1921) Hadi Gelin Yüzleşelim, Sonçağ Kültür, 1. Baskı: Haziran 2021, 2. Baskı : Eylül, Ankara, 2021, 101 sayfa, ISBN: 978-625-7604-75-8.

Mehmet Arif Demirer, 12 Aralık 1930 doğumludur. 1961’de Cambridge Üniversitesi’nden makine mühendisi olarak mezun oldu. 1983-1986 eğitim öğretim yıllarında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde “Teknoloji Transferi” dersini verdi. 1996 yılından itibaren “Kemalist-Demokrat Türkiye Dergisi”nin sahibi ve yazarı olup, yedisi Ermeni konusu üzerine olmak üzere altmış sekiz adet kitap yazmıştır.

“Türk-Ermeni İlişkileri (1914-1921) Hadi Gelin Yüzleşelim” adlı kitap,
“Açık Bir Davet,
Kitap künyesi,
İçindekiler,
İki Bölüm ve
Anayurt Yazıları” kısımlarından oluşmaktadır.

Demirer ayrıca eserin sonuna ekler ile birlikte konu ile alakalı haritalar da koymuştur.

Ermeni konusunun tarafları için açık bir davet metni olan kısımda;

“Açık Bir Davet “Gelin, Birlikte Yüzleşelim”

2019 yılında AGOS gazetesine ve yazarı Danzikyan’a,

2020 yılında TBMM’de Pastırmacıyan’ı savunan Garo Paylan’a,

“Hadi gelin” dedim. Gelen-giden olmadı, çıt çıkmadı.

2021 yılında bu kitapla çitayı yükseltiyor, kapsamı genişletiyor ve DİYASPORANIN Soykırım Masalı’na inanan HDP ile okyanusun öte yanında Nicolas Maduro ve Joe Biden’e,

Hadi, gelin YÜZLEŞELİM.

Pastırmacıyan’ı, (1918)

Aharonyan’ı, (1919)

Vratsiyan’ı, 1921)

Kaçaznuni’yi, (1923)

Hatisyan’ı (1930)

Derounian’ı (1955)

ve Gerçek Görgü Tanıkları;

Guse’yi, (1925)

Takvim-i Vekayi

Şakhovskiy'yi, (1916)

inceleyin, 1914-1921 Dönemi Olayları ile YÜZLEŞELİM.

Bitmedi ve yetmedi. Şimdi, bir de HAYATTA KALAN Ermenilere bakalım.
Bunlar 5 grup: (Belgeleri BÖLÜM 2'de)

Suriye vilayetine sevk ve orada iskan edilen 486.000

Rusya'ya kaçan 400.000

Rusların işgal ettiği 130.000 km² alanda kalan 200.000

Müslümanlaştırılan 200.000

Sevk ve İskan Kanunu dışında evlerinde kalan 300.000

Bu sayıları alt alta yazın, Belgeleri inceleyin ve istediğiniz bir platformda Masallarla değil Gerçeklerle YÜZLEŞELİM...19 Mayıs 2021..” (s. 1) şeklinde seslenir.

Mehmet Arif Demirer, kitabının birinci bölümünde (s.6-42), Türk-Ermeni konusunu yedi yıllık dönemde ve yedi olay çerçevesinde ele alır. Giriş başlığını taşıyan kısımda Mithat Kadri Vural'ın Türkiye'nin bir Türk-Ermeni tezi olmadığı iddiasını gündeme taşır;

“...Ermeni tezlerine karşı bir “Türk Tezinden” bahsetmek son derece zordur. Gelişigüzel ortaya konan tepkisel yaklaşımlar, Türk tarafı açısından adeta bir zaafa dönüşmüş, hatta kendi içinde tutarsızlıklar barındırarak, bazen Ermeni iddialarını farkına varmaksızın kabullenme noktasına gelinmiştir.” (sayfa : 8) der ve “Soykırım Masalına hiç girmeden 1914-1921 yılları arasındaki Türk-Ermeni ilişkilerini ele alarak ve bu dönemde Trakya ve Anadolu'da yaşayan 1.586.000 Ermeni'nin hayatta kaldığını vurgulayarak ofansif bir TÜRK ERMENİ TEZİ çalışmasının uzmanlar (akademisyenler-diplomatlar-askerler) tarafından başlatılmasını” (s. 8) önerir.

Hristiyan nüfuzunun etkin olarak varlığını sürdürdüğü bir dünyada yaşandığını belirterek, “Hristiyan Ermenilerin, Müslüman Türkler tarafından soykırımına uğratıldıklarına ilişkin iddialarının gerçekdışı olduğunu Müslüman Türklerin, Hristiyanlara kabul ettirmelerinin” adeta imkânsızlığını (yabancı parlamentolarda (veya eş düzeyde kurullarında) Türklerin 1915 yılında Ermeni vatandaşlarına soykırım uyguladıkları yönünde karar alan ülkelerin sayısı 31'dir (+ Vatikan yönetimi) olup 28'i Hristiyan'dır)]. Türkiye Cumhuriyeti'ne göre de bu kararların “yok hükmünde” beyanlar olduğunu, Türk araştırmacıların Ermeniler konusundaki yayınlarının (kitap, makale, tez vd.) % 90'ı Türkçedir, Ermeni iddiaları ise % 95 Oxford İngilizcesi ile yayımlandığını, Türk resmi kuruluşları ile araştırmacıların Ermeniler konusundaki çalışmaları 1915 Olayları üzerinde ve savunma konumunda yoğunlaştığını, Türkler ve Ermenilerin, 1918 yılında Batum, 1920 yılında Sevr ve Gümrü Barış Antlaşmalarını imzaladıklarını ancak bu antlaşmalarda, Sevr'de bile, “soykırım” sözcüğünün olmadığını öne sürer.

Arif Demirer'e göre, Türk-Ermeni ilişkileri 1915'ten önce, 1914 Ağustos ayında, İttihat ve Terakki ile Taşnak Partisi arasında başlamış ve Osmanlı Devleti'nin ultimatomu ile 1918 yılında kurulan Ermenistan Cumhuriyeti'nin 1921 yılında Bolşevik işgali sonucu ortadan kalkması ile sona ermiştir. Yedi yıl süren ve en az yedi önemli olayı bulunan bir ilişki dönemidir ve konu bu yedi yıl ve yedi olaya birlikte ele alınır.

Takvim-i Vekayi

Arif Demirer, “Taşnaklara ve Yandaşlarına Mektup” adını taşıyan kısımda, “1914 Yılı Ağustos ayında “Rus ordusuna mümkün her şekilde yardım ettiniz”, 1915 Yılı Nisan ayında, askeri açıdan ülkenin en zayıf ve kritik günlerinde (Sarkamış sonra Doğu Anadolu’daki 3. Ordunun durumu ile Çanakkale’de eş zamanlı İngiliz ve Fransız saldırıları sırasında) Van’da isyanları başlattınız, 1915 Yılı 18 Mayıs tarihi ile 1916 yılı 13 Temmuz tarihleri arasında Erzincan-Trabzon-Erzurum-Bitlis-Van’ı kapsayan 130 bin km² vatan toprağının Rus Ordusu tarafından işgal edilmesine her şekilde yardım ettiniz, 1917 Yılı Kasım ayında işgal bölgesinden çekilen Ruslardan yönetimi devraldınız, çok sayıda Türk katlettiniz, 1918 Yılı Mart ayında Trabzon’da Türklerle Barış, Doğu Anadolu’daki Ermeniler için özerklik ve Rusya’ya kaçan Ermeniler için geri dönüş izni istediniz, 1918 Yılı Mayıs ayında 1. Türk-Ermeni Savaşı’nda yenildiniz, Gümrü ve Nahçıvan Bölgelerini kaybettiniz, ağır ateşkes koşullarını kabul ettiniz, Osmanlı’nın ultiyatomu doğrultusunda 28 Mayıs günü Ermenistan Cumhuriyeti’ni, tarihte ilk kez devletinizi, kurdunuz ve 4 Haziran günü Osmanlı Devleti ile Barış ve Dostluk Antlaşması imzaladınız, 1918 Yılı 1 Kasım günü başlayarak 10 Ağustos 1920 tarihine kadar Sevr Antlaşması için çalıştınız. Denizden denize Ermenistan haritası sunarak 320 bin km² Türk toprağı istediniz, Sevr Antlaşmasını coşku ile imzaladınız, 1920 Yılı Eylül ayında başlattığınız 2. Türk-Ermeni Savaşını da kaybederek 2 Aralık 1920 günü Gümrü Barış Antlaşmasını imzaladınız, Sevr Antlaşmasını yok hükmünde ilan ettiniz, 1921 yılı 18 Mart’ta Rus’a karşı Türk’ten yardım istediniz. Bütün bunları unutarak, herkesin de unutmuş olacağını kabul ederek, Hıristiyan dünyasını Soykırım Masalınıza inandırdınız. Bugün, hiç utanmadan kalkmış, “Yüzleşin” diyorsunuz. Hadi gelin birlikte yüzleşelim.” (s. 11-12) şeklindeki açıklamaları ile konuya farklı bakış açıları getirir.

Arif Demirer, “Olaylar” başlığı taşıyan kısımdan itibaren Türk-Ermeni ilişkileri için önemli gördüğü yedi olayı tartışmaya başlar.

“(1)-Ermenilere Yapılan Teklifler (1914)” adıyla zikrettiği ilk olayda,

“Rusya; Kont Varantzoff-Daşkoff vasıtasıyla, o zamanlar Tiflis’te bulunan Ermeni Milli Konsülüne (yani ANC’ye) eğer Ermeniler savaş süresince kayıtsız şartsız Rus ordularını desteklerlerse, 6 Ermeni vilayetine özerklik vereceklerini duyurdular...”, “..1914 Ağustos’unun son günlerinde, 28 kişilik bir Türk heyeti Konstantinopol’dan Ermenistan’a hareket etti. Bu özel heyetin liderleri İttihat ve Terakki Partisinin önde gelenlerinden Ömer Naci Bey, Dr. Bahattin Şakir ve Teğmen Hilmi idi...”. “...Ermeni Milli Örgütü aynı günlerde Erzurum’da, yıllık kongre toplantısı yapmaktaydı. Bu Ermeni kongresine, Türk hükümeti adına, yukarıda söz edilen heyet şu öneriyi sundu: “Eğer Türk ve Rus Ermenileri hep birlikte, aktif olarak Türk ordularını desteklerlerse, Türk Hükümeti Alman garantisi altında savaş bitiminde (Rus Ermenistan’ı ve üç Türk vilayeti Erzurum, Van ve Bitlis’ten müteşekkil bölgede) Ermenilere, Osmanlı yönetimi altında özerklik vermeyi taahhüt” ettiğini söyler. Ermenilerin bu teklifler karşısında “mümkün olan her şekilde Rus ordularına yardım etmeye karar verdiler” (s. 15) der.

“(2)-Ermeni İsyancıları-Van’ın İşgali-Sevk ve İskân Kanunu” adlı başlıkta, Yarbay, Dr. Felix Guse’den alıntı yaparak, “Henüz daha savaşın başlangıcında, 1914 Kasım’ında, Ruslar Bayezid ve çevresini işgal ettiler. Fırsattan yararlanılarak Türklerin büyük çoğunluğu hunharca katledildi. Tamamen insanlığa karşı yapılmış olan bu tecavüz ilk girişimdi. Bu çirkin girişim, Rusların

tarafında yer alan ve aralarında Pastırmacıyan'ın da bulunduğu Ermeni çetelerince gerçekleştirilmişti...”, "...Tüm bunların yanı sıra, Mayıs ve Haziran aylarında Türk Kafkas Ordusu'nda ağır bir kriz yaşandı. Bu ordunun takviye edilmesi söz konusu değildi, çünkü, İmparatorlukta elde avuçta ne varsa hepsi çok kritik günlerin yaşandığı Çanakkale Cephesi'ne gönderilmişti. Bu yüzden Ermenilerin çıkardığı huzursuzluk, son derece ürkütücü ve korkunç bir tehlike arz etmekteydi. İhtiyaç üzerine daha şimdiden jandarma birlikleri cepheye nakledilmişti ve artık ordunun hinterlandında birkaç acemi eğitim karargâhından fazla bir şey bulunmuyordu. Doğaldır ki bu kuvvetler genel bir ayaklanmaya karşı oldukça yetersiz kalıyordu...”, "Bu durumda ne yapılabilirdi?". Bu soruya Osmanlı Devleti'nin yanıtı: Sevk ve İskân Kanunu" olmuştur şeklinde bir açıklama getirir.

"(3)-Doğu Anadolu'da Rus İşgali (1915-1917)" başlığı altında, Van ve çevresindeki yaklaşık 130.000 km²lik bölge on dört ay, Rus işgali altında kalmış, sonrasında da aynı topraklar beş ay Ermeni işgaline maruz kalmış ve Ermeni Mezalimi uğramıştır, (s. 18) der.

"(4)-Bolşevik İhtilali, Rus İşgali Sonrası Beş Aylık Ermeni Yönetimi" başlığı altında,

"Bolşevik ihtilali sonucu Ruslar işgal ettikleri Doğu Anadolu ve Güney Kafkasya'yı terk ettiler. Bölgenin yönetimi ve Ruslardan kalan silah, cephane ve erzak depoları Ermenilere kaldı, 1917 Yılı Kasım ayından 1918 Mart ayının sonuna kadar, yaklaşık beş ay boyunca, 1917 Ekim İhtilalinden sonra Bolşeviklerin Kafkasya'ya olan ilgileri azaldı ve bölgeden çekildiler. Çekilirken, cephanelerini Ermenilere bıraktılar. Böylece Trabzon, Muş ve Erzurum vilayetleri ile Kars, Ardahan, Karabağ ve Nahçıvan'ı içeren (daha sonra Wilson Ermenistan'ı olarak tanımlanan) geniş bir bölgenin yönetimi Ermenilere kalmış oldu der (s. 18).

"(5)-Olayların Kırılma Noktası: Trabzon Konferansı ve Batum Barış" Antlaşması başlığı altında, Gürcü, Ermeni ve Osmanlı heyetleri arasındaki görüşmeleri ve Ermenilerin bu görüşmeler sonucunda Türk tarafının talep ve önerilerini kabul ettiğini iddia eder.

"(6)-Sevr Antlaşması ve Wilson Haritası" başlığı altında,

"Amerikalı George Nasmyth'in, "Yeni Ermeni ulusunun sınırları nerelerden çizilmeli? Önümde, en dikkatli bilimsel araştırma ve vicdani bilgiye dayanarak çizilmiş Stanford'un Avrupa Dilleri Atlası var. "Bu atlas Ermenice konuşan milletlerin hâkim olduğu yerlerin Akdeniz'de Adana ve İskenderun'a kadar uzandığını, Trabzon yakınında neredeyse Karadeniz'e, Kafkas dağlarında Tiflis'e ve doğuda İran'ın Batı sınırında Urumiye gölüne kadar uzandığı bir bölgeyi gösteriyor (s. 22)" şeklindeki izahını "..1918 yılı Aralık ayının sonunda Boston'da basılan Pastırmacıyan kitabının önsözünde bir atlası bakarak sözcüklerle belirlediği bu alan 26 Şubat 1919'da Barış Konferansı'na sunulan muhtırada profesyonelce çizilmiş haritayı oluşturmuştur. Bu, Mondros Mütarekesi'nden sonra Sevr ile Türkiye'den koparılacak toprakların hayali ile heyecanlanan Ermenilerin o günün sınırlı iletişim olanaklarına rağmen son derece hızlı ve koordineli çalıştıklarını göstermektedir (s. 24)" diyerek eleştirir ve bu talebi haksız bulur ve "Wilson Haritası, 18 Kasım Ateşkes ve 2 Aralıkta imzalanan Gümrü Barış Antlaşması nedeniyle ÖLÜ doğmuştur." der.

“(7)-Ermeniler ile İkili Gümrü Barış Antlaşması ve Vratsiyan’ın Mektubu” başlığı altında, “...Ermeniler, Sevres Antlaşmasının coşkusu ile ve Başkan Wilson’u etkilemek için Eylül ayında başlattıkları savaşta yenildiler ve ateşkes koşullarını kabul ettiler. Bu Antlaşma ile Wilson’un 10 gün önce (22 Kasım 1920 günü) ilan ettiği Ermenistan haritası çöpe gitmiştir (s. 26)” şeklinde açıklama yapar.

Mehmet Arif Demirer okuyuculara ve Ermeni konusunu gündeme getirenlere, savaşta da barışta da son derece beceriksiz ve başarısız olan Ermeniler, dezenformasyonda dünya şampiyonudurlar: Tam 100yıldırgerçekleri gizleyerek ve çarpıtarak, sayıları abartarak, dünya kamuoyunu, yedi yıllık (84 ay) ‘İsyandan-İntihara’ sürecinin yedi aylık Sevk ve İskan uygulamasına hapsetmişlerdir ve yedi aylık (Sevk ve İskan) dönemden sonra 1.586.000 Ermeni’nin hayatta kaldığına, Ruslar gittikten sonra bıraktıkları silah ve cephane ile gerçekleştirdikleri Mezalime ise hiç değinmemişlerdir. Önemli olan yedi yılın gerçeklerinin; aleyhimize parlamento kararı almış, kulakları tıkalı, 28’i Hıristiyan, 31 ülkeye ve Vatikan’a anlatılması ve kararlarının iptalinin sağlanması için çalışmaktır. Bu hedefe; itiraz edemeyecekleri yabancı (tercihan Ermeni ve ABD) kaynaklara dayalı, kısa, yalın (kolay anlaşılabilen)İngilizce ve İspanyolca kaleme alınmış, (sonradan çeviri değil) uzmanların (tarihçilerin, diplomatların, askerlerin vd.) birlikte çalışarak oluşturacakları ofansif bir Türk Ermeni Tezi ile ulaşılabilir. Bu tez; soykırım iddialarına Karşı, savunma niteliğinde olmamalı, burada yapmaya çalıştığım gibi, yedi yıllık Türk-Ermeni İlişkilerinin gerçeklerini belgeleyerek ortaya koymalıdır. Bu yapıldığında, soykırım iddiaları kendiliğinden...” şeklinde bir sonuca ulaşır.

Arif Demirer, “Anayurt Gazetesi Yazılarım” başlığı altında ise, “Gelin, 3 Ermeni Kitabı ile Yerli ve Milli Bir Ermeni Tezi Yazalım, Biden Ne Dedi? Trump ve Clinton Ne Demişlerdi?, ABD Başkanı Sayın Trump’a Açık Mektup, Bir Listenin Düşündürdükleri-1-2” yazıları yer alır. Bu yazılarında da konuya belgeler ışığında cevaplar verir.

“2021 yılında Biden, “Türkler SOYKIRIM yaptılar. 1.5 milyon Ermeni’yi ülke dışına sürdüler (“deported”), katlettiler (“massacred”) ve ölüme sürüklediler (“marched to death”)” dedi, der ve Biden’ın 24 Nisan’daki beyanındaki “SOYIRIM” sözcüğüne, “..Ben, AVAZIM ÇIKTIĞI kadar “SOYKIRIM” sözcüğünden sonra gelen (hiç kimsenin önemsemediği ve üzerinde durmadığı) asıl ağır ve temelsiz suçlamalara karşı bir gerçeği açıkladım. 1918 yılında, 4 Haziran günü Batum şehrinde Türkler ile Ermeniler arasında ilk ikili “Barış ve Dostluk Antlaşması” imzalandığında tam 1 milyon 586 bin Ermeni Hayatta idi. Ayrıca Hayatta Kalan bu Ermenilerin nerelerde olduğunun bilgisini de verdim.İki adet ABD Arşiv Belgesini, Ermeni kökenli, Türk ve Türkiye karşıtlığı ile tanınan, Amerikalı Profesör Hovannisian’ın bir kitabı (Kaliforniya Üniversitesi Yayını) ile Profesör Suny’nin bir beyanı (Hrant Dink Vakfı’nın Müslümanlaştırılmış Ermeniler başlıklı yayınında yer almıştır.)’nı, Milletler Cemiyeti’nin ünlü 1924 Fridtj of Nansen Raporunu ortaya koydum...Dedelerimizin on binlerce, hatta belki birkaç yüz bin, Ermeni’yi öldürdüğüne inandırılmışız. Sadece “Soykırım değildi, kayıpların sayısı da çok daha azdı” şeklinde savunma konumunda cılız karşılıklar veriyor ve bu konu ile 24 Nisan günleri dışında ilgilenmiyoruz. Devletimizin temsilcileri de zaten 32

ülke kararlarının “Yok Hükmünde” olduğunu açıklamış bulunuyorlar” (s. 90) der.

Sonuç

Mehmet Arif Demirer, özellikle yabancı belgelere dayalı hazırladığı “Türk-Ermeni İlişkileri (1914-1921) Hadi Gelin Yüzleşelim” eseriyle konuya yeni bir bakış açısı getirmiş ve yabancıları kendi belgeleri ile konuya yaklaşmaları hususunda bilgilendirmiştir.

Demirer’in eseri sayesinde, o zamanki Ermeni nüfusunun bir istatistiğine de ulaşılabilmekte. O’nun ulaştığı yazarlar ve kaynaklara göre Ermeni nüfusu, Vital Cuinet: 1.475.011, Felix Weber: 1.000.000, H. F. B. Lynch: 1.325.246, Lodovic de Constenson: 1.383.779, Encyclopedia Britannica: 1.500.000, Lodovic de Constenson: 1.400.000, Justin McCarthy: 1.612.000 ve ikinci en yüksek sayı, David Magie: 1.479.000, Dr. Lepsius: 1.669.000 en yüksek sayı, Claire Price: 1.500.000, E. Alexander Powell: 1.500.000 şeklinde olup, böylece Ermeni soykırımı veya büyük mikyasta bir ermeni kıyımı iddiası yanlış ve yanlıdır.

Demirer’e göre, sevk ve iskan döneminde hayatta kalan ermeni sayısı 1.586.000’dir. Osmanlı topraklarında kalan ve Osmanlı toraklarından giden Ermeni sayısı ise, 8 Şubat 1916 tarihli USA Arşiv Belgesi, No: US State Department, 25 Mart 1918 tarihli Hatisyan-Orbay görüşmesi; Fritjof, NANSEN Raporu, 1924; Guse, 1925 ve Edita Gzoyan, 2014 makaleleri, Prof. R. G.. Suny, Hrant Dink Yayını, Müslümanlaş(tırıl)mış Ermeniler, 2015, Prof. R. Hovannisian, 1971 ve 1.3.1921 tarihli USA Arşiv Belgesi, No: NARAT 1192 R2.860J.01-395 ile 1 Mart 1921 tarihli USA Arşiv Belgesi, NARAT 1192 R2.860J.01-395’e göre toplam: 1.586.000 (886.000 + 700.000)’dir (s. 46).

Yine eser, “*the total number of surviving Armenians (Armenians Not Dead) in Turkey is greatert hanour Committee had feared.*”- “*Türkiye’de ‘Hayatta Kalan Ermenilerin’ sayısı Komitenin korktuğundan daha fazla...*” olduğunu ve sevk in ise bir soykırım amacı taşımadığını ortaya koyar. Bu iddiasını da Ermeni Papaz Vehouni’nin, ABD Temsilciler Meclisine 486.000 Ermeni’nin Suriye’ye ulaştığını ve Amerikan yardımı almakta olduğunu açıklayan belgeyle ispatlar.

Mehmet Arif Demirer, Ermeniler (Diaspora), 32 ülke parlamentosunun ve Vatikan Yönetimin, Türklerin, 1915-1916 yıllarında Ermenilere soykırım uyguladıklarına ve bu eylemlerinde 1.5-2.0 milyon Ermeni öldürdükleri yönünde kararlar almasını sağladığını ancak Türkiye olarak bu iddiaların ve eylemlerin karşısında Türkiye’nin yanlış bir strateji izlediğini iddia eder. O’na göre Türkiye’nin stratejisi kendisini savunma üzerine kuruludur. Türkiye savunma stratejisi yerine aktif strateji uygulamalıdır. Öldürüldüğü veya öldürüldüğü iddia edilen sayılar arasında sıkışmıştır. Aksine Türkiye, savaş ve Osmanlı sonrası hayatta kalan Ermeniler üzerinde hiç durmamıştır. Türkiye’nin “1914 ila 1921 arasının tüm olaylarının son ayrıntısına kadar tarihçilerimizin, diplomatlar ve askerler tarafından, üçlü olarak, incelenmesi, değerlendirilmesi, sonuçlarının yayımlanması, aynı dönemde Hayatta Kalan 1.586.000 Ermeni ile ilgili belgelerin Amerikalıların anlayacakları, itiraz edemeyecekleri bir şekilde sunulması gerekmektedir (s. 82)”.

Eser, Sevk zamanı 1.586.000 Ermeni’nin ölmediğini-öldürülmediğini iddia eder. Birinci Dünya Savaşı başında İstanbul ve (Suriye ile Irak dışında) Anadolu’da kaç Ermeni vardı? Herhalde 3 milyon 86 bin değildi? der. İddiasını

Takvim-i Vekayi

da 1918 yılında David Magie: 1.479.000, 2015 yılında Prof. Justin McCarthy: 1.612.000 ile Ermeni olmayan yazarlar arasında en yüksek sayıyı iddia eden, Alman Papaz, Dr. Johannes Lepsius'u kabul eder ve yanlışın ispatı için Lepsius:1.669.000'i kanıt olarak gösterir.

Demirer tüm bunlara ek olarak, Türkiye'nin, Sarıkamış Faciası, Ermeni İsyanları ve Doğu Anadolu'nun Ruslar tarafından İşgali, 1917 Rus İhtilali, Doğu Anadolu'da Rus İşgal bölgesinde 1917 Kasım ile 1918 Mart ayı arasındaki 5 aylık Ermeni yönetimi ve Mezalimi sırasında, Trabzon Konferansı, 1.Türk-Ermeni Savaşı, Batum Barış ve Dostluk Antlaşması, Mondros Mütarekesi, Sevr Barış Antlaşması, 2. Türk-Ermeni Savaşı, Gümrü Barış Antlaşması, Vratsiyan'ın Mektubu ile Kars Antlaşması mevzularını yeterince aydınlatamadığını iddia eder.

Eserinin sonunda da bu kadar belgeden sonra size kendi kararınızı verme hususunda yardımcı olduğumu düşünüyorum ve *Hadi, Gelin Yüzleşelim, Facing all the Facts*. "Oku, sunduğum 5 belgeyi incele ve Kendin Karar Ver" (s. 91) der.

KAYNAKÇA

Demirer, M.A. (2021). Türk-Ermeni İlişkileri (1914-1921) Hadi Gelin Yüzleşelim, Ankara: Sonçağ Kültür Yayınları.